

Методология и наръчник за хора с SLD в обучението по предприемачество

Практики, ресурси и инструменти за подкрепа на младежи със специфични обучителни затруднения (SLD) в областта на предприемачеството.

Въведение

В зависимост от страната, повечето от нас прекарват около 35-40 часа седмично на работа. Кариерите играят важна роля в нашия живот, като осигуряват удовлетворение и постижения, но също така и умора и фрустрация. Трудностите често са по-изявени за невроразнообразните хора. В ситуация, в която повечето работодатели очакват от тях да се приспособят и впишат, вместо да предоставят подкрепа, е естествено много хора със специфични обучителни затруднения да искат да работят по свои собствени правила и да започнат собствен бизнес. Освен това, невроразнообразните хора често притежават меки умения, като креативност или мислене на ниво „голямата картина“, които ги правят страхотни предприемачи.

Чрез изпълнението на проекта EntrEUth искаме да помогнем на такива хора да се ориентират в сложната сфера на предприемачеството и да преодолеят трудностите, които могат да възникнат в процеса. Целта ни е да предоставим на младите хора необходимите знания, умения и увереност, за да реализират своите проекти.

В тази публикация ще намерите: Информация за предизвикателствата и източниците на силни страни за хора със специфични обучителни затруднения; Стратегии за развитие на предприемачески умения; И примери за успешни предприемачи, от които можете да се поучите.

Надяваме се, че цялата включена тук информация ще вдъхне увереност на амбициозните предприемачи със специфични обучителни затруднения и ще допринесе за по-голямото разнообразие в тази сфера.

Предизвикателства, пред хората със SLD в предприемачеството

Чести предизвикателства

Въпреки че последствията от обучителните затруднения варират от човек на човек, някои предизвикателства са особено често срещани. Едно от тези предизвикателства е достъпът до адекватно образование. Хората със специфични обучителни затруднения (СОЗ) се нуждаят от адаптации и често от различен подход към ученето. Когато техните нужди не са удовлетворени, те обикновено изпитват сериозни трудности в училище, което затруднява достъпа им до висше образование и кариера в избраната от тях област.

Социалната стигма е друго предизвикателство, споделяно от невроразнообразните хора. Разпространените стереотипи създават стрес за тях при разкриването на диагнозата пред другите. Те често са под натиск да правят всичко сами и никога да не търсят адаптации, защото се страхуват, че техните трудности ще бъдат неправилно разбрани.

Предприемачите обикновено трябва да се справят с много документи и административни задачи, особено в началото на кариерата си, когато нямат бюджет за професионална помощ. Това е важна бариера, особено след като процедурите, свързани с откриването на бизнес, са сложни. Документите и формулярите, които трябва да се попълнят, обикновено не са адаптирани за хора с увреждания и рядко използват лесен за четене език.

Освен това, хората с обучителни затруднения трябва да се справят със специфични проблеми, свързани с тяхното увреждане.

Дислексия

Дислексията е една от най-често срещаните диагнози, когато става въпрос за специфични обучителни затруднения. Най-характерният ѝ симптом е затруднението в четенето, което може да се прояви като:

- **Четене** с много бавен темп и лесно уморяване,
- **Пропускане** на част от информацията при четене,
- **Слабости** в фонологията, краткосрочната слухова памет и уменията за визуална обработка.

Дислексията е голяма бариера за получаване на образование, тъй като по-голямата част от ученето в училище се извършва чрез четене и писане. Това също така прави особено трудно справянето с административни задачи, изискващи четене на дълги и неадаптирани документи.

Диспраксия

Диспраксията е свързана с трудности в моторните функции и координацията. Хората с това разстройство често се смятат за **непохватни** и имат проблеми с ръчни задачи. В някои случаи **диспраксията** може също да причини проблеми с речта. Тя също така засяга **уменията** за писане и увеличава вероятността от правене на правописни грешки. Диспраксията често се диагностицира заедно с дислексия, което означава, че много хора с тази диагноза също имат проблеми с четенето.

Проблемите с **координацията и речта** могат да допринесат за трудности в социални ситуации, като публично говорене. Те също така затрудняват изграждането на кариера в области, изискващи ръчна работа. Освен това, подобно на други разстройства, те засягат общото образование и способността за справяне с административни задачи.

Важно е да се отбележи, че при много хора, особено възрастни, които са подобрили своите координационни умения с времето, симптомите на диспраксия не са очевидни и лесно видими. Това не означава, че те вече нямат диспраксия, но техните симптоми могат да бъдат по-скрити и концентрирани предимно върху трудности със структурирането на информация, организационни умения и спазване на време.

Дискалкулия

Дискалкулията е затруднение в **броенето** и манипулирането с числа. Тя може да причини сериозни проблеми за предприемачите, тъй като влияе на тяхната способност да **изчисляват пари**. В някои случаи това води до грешки в броенето и преписването на големи числа. В други случаи може да засегне **разбирането на основни аритметични операции** и уменията за оценяване на котировки. Понякога това може да засегне и възприятието на времето, което причинява затруднения в организирането на работата.

За щастие, това е само едната страна на специфичните обучителни затруднения. В следващата част ще опишем силните страни на невроразнообразните хора, а в една от следващите глави ще намерите повече информация за справянето с трудностите.

Източници на възможности за хора с SLD

Характерни силни страни

Хората със СОЗ преминават през образователната система, опитвайки се да се адаптират и компенсират своите затруднения с други умения. Те често са много упорити хора, които винаги трябва да полагат повече усилия, за да изпълняват същите задачи като повечето от техните връстници. СОЗ не влияят върху интелигентността: хората с тези диагнози могат да бъдат толкова умни, колкото всеки друг човек. В същото време много от тях са креативни и имат уникална перспектива към света. Обикновено са уморени от твърдите и неадаптивни структури, създадени за невротипични хора, и могат да внесат свежи идеи в институции и области, които изискват промени.

Друга важна сила на хората с диагноза СОЗ е, че те обикновено обмислят задачите съзнателно, докато другите ги приемат за даденост. Понеже знаят, че имат трудности, създават системи за себе си, които им помагат да се справят с ежедневните задачи. Понякога това може да доведе до неочаквани резултати, когато човекът, който теоретично би трябвало да има затруднения с нещо, го изпълнява по-добре от някой без СОЗ. Това обикновено се дължи на факта, че те влагат повече време и усилия, използват помощни инструменти и проверяват всичко по два пъти.

Няма единен начин, по който всички реагират на трудностите, но е важно да се отбележи, че някои хора развиват силно чувство за емпатия и социална справедливост в отговор на стигмата. Човек, който се научи да приема собствените си затруднения, често придобива търпение, когато става въпрос за другите.

Дислексия

Някои изследвания показват, че хората с дислексия са по-креативни от повечето. Те могат да мислят стратегически и да измислят необичайни идеи. Обикновено са по-добри в разбирането на „голямата картина“, отколкото в справянето с детайлите. Често са добри в словесното разсъждение, което означава, че техните трудности с писмения текст са свързани предимно с проблеми във визуалната обработка. Те не засягат способността им да разбират съдържанието и да обработват информацията.

Може да бъде интересно да се разгледа фактът, че дислексията не прави невъзможно човек да се интересува от книги или да пише ценни материали. За много хора, диагностицирани в детството, ученето на четене е проблематично, но с практика става по-лесно. Те не престават да бъдат дислексици, но трудностите, които изпитват, са по-малко концентрирани върху самото четене. Например, те могат да имат проблеми с краткосрочната памет и уменията за визуална обработка. Освен това, в ерата на аудиокнигите и инструментите за проверка на правописа, четенето и писането са по-достъпни от всякога.

Диспраксия

Има много начини, по които диспраксията може да се прояви, и хората с това разстройство са разнообразна група. Много често тя съжителства с други затруднения, като дислексия или СДВХ, и опитът на човек с повече от едно разстройство може да се различава значително от ситуацията на хора, които имат само едно. Въпреки това, докато много области от живота могат да бъдат засегнати от диспраксията, много умения не са свързани с нея. Хората с това разстройство могат да бъдат успешни в развиването на своите страсти и могат да станат експерти в своите области. В зависимост от това как разстройството се проявява при тях, някои от тях могат дори да успеят в области, които стереотипно се считат за трудни за тези, които имат проблеми с координацията.

Подобно на хората с други СОЗ, хората с диспраксия често се описват като по-креативни и страстни от повечето си връстници. Някои реагират на социалната стигма и неадаптираната среда, като развиват здравословни механизми за справяне, които остават с тях за цял живот. Това не е така при всички, но някои хора с диспраксия са много упорити и, въпреки стигмата, са общителни и способни да мотивират другите.

Дискалкулия

Дискалкулията засяга способността за манипулиране с числа, но способността за манипулиране с думи и обекти остава непокътната. Някои специалисти твърдят, че хората с дислексия мислят в по-материални термини от повечето от нас и че, за да научат математическо правило, трябва да разберат какво означава то на практика. Това може да включва използване на абак или пръсти за броене, използване на 3D модели в геометрията и т.н. Когато хората с дискалкулия научават нещо ново, те често имат по-задълбочено разбиране за него от хората без СОЗ. Това се случва, защото хората без СОЗ често запомнят наизуст дадена последователност, без да полагат усилия да я разберат.

Стратегии за развиване на предприемачество

Методологии на обучение

Приобщаващо образование и учене през целия живот

Това може да изглежда очевидно, но е много важно да се помни, че за да бъде успешна, образователната среда трябва да бъде приобщаваща. Това означава, че:

- Учителите трябва да бъдат обучени да помагат на хора със СОЗ;
- Хората с обучителни затруднения трябва да имат достъп до адаптации;
- Достъпът до помощни инструменти (като калкулатор) трябва да бъде разрешен.

Приобщаващото образование допринася за по-добри дългосрочни резултати за хората с увреждания. Те включват по-високи нива на академични постижения, по-големи възможности за заетост и повишено социално и икономическо участие. За съжаление, хората не винаги имат избор, когато става въпрос за образователни институции. Въпреки това, ако имате възможност да направите избор, винаги е добре да изберете приемащи институции, готови да ви предоставят необходимите адаптации.

Учение чрез практика

Знанието, основано на опит, е много по-устойчиво и дълготрайно от това, което идва от учебник. Учениците със СОЗ особено се нуждаят да видят практическите резултати от това, което правят, и да работят върху конкретни обекти, а не върху абстрактни идеи. В контекста на предприемачеството „ученето чрез практика“ може да бъде приложено чрез провеждане на практически проекти в училище, участие в стажове или доброволчески програми и всички действия, които могат да помогнат за използването на придобитите умения в реалния свят.

Преди да инвестирате пари в бизнеса си, потърсете места, където можете да практикувате новите си отговорности. Потърсете:

- Оферти за стажове,
- Работилници и обучения,
- Възможности в ежедневиия живот за практикуване на предприемачески умения.

Иновативни техники за ангажиране и запомняне

В днешно време възможностите за намиране на иновативни техники за учене са почти безкрайни. Няма перфектен метод, защото учебният процес е много индивидуален. Препоръчваме ви да изпробвате няколко техники и след това да се придържате към тези, които работят за вас. Някои от любимите ни методи са:

Геймификация

Игрите могат да бъдат ценен инструмент за учене, особено за хора, които се затрудняват да намерят мотивация. Вместо да се чувствате виновни, че не можете да изпълните скучна задача, можете да намерите начин да я направите по-приятна. Помислете за задачата като за предизвикателство. Можете дори да си определите награда за изпълнението ѝ.

Що се отнася до ученето, много инструменти ви помагат да превърнете образователното съдържание в игра. Например, ако въведете необходимия речников запас в Quizlet, той автоматично ще създаде упражнения за вас.

Техника Помодоро

Почивките са важни, но трябва да внимавате, за да не се превърнат в часове на отлагане. Техниката Помодоро ви помага да си определите редовни, но кратки почивки. Основните правила са:

- Подгответе своя списък със задачи и таймер.
- Настройте таймера си за 25 минути и се съсредоточете върху една задача, докато таймерът не звънне.
- Когато сесията приключи, отбележете един Помодоро и запишете какво сте завършили.
- Направете петминутна почивка.
- След четири Помодоро сесии направете по-дълга почивка от 15-30 минути.

Мисловни карти

Мисловните карти са начин за организиране на знанията. Те са визуални карти на свързани мисли, които се разпростират от една централна идея. Мисловната карта използва само ключови думи, за да предизвика паметта и асоциациите, и насърчава използването на цветове и изображения.

Тази техника е особено полезна за визуални мислители и хора, които обичат да учат чрез ръчни задачи. Рисуването на мисловна карта е задача сама по себе си, а създаденият материал може да се използва по-късно за лесно преговаряне на учебното съдържание.

Организационни стратегии

Правете бележки или използвайте приложение за планиране.

Като предприемач най-вероятно ще имате повече задачи, отколкото можете да запомните. Затова е важно да изберете метод за планиране, който работи за вас. Можете да използвате традиционен календар, тефтер или дигитални инструменти като Google Calendar, ClickUp или Asana.

Предупреждение: Не се разсейвайте от броя на наличните опции на пазара. Лесно е да попаднете в спирала на купуване на красиви планери и да не ги използвате. Можете да изпробвате колкото се може повече инструменти и след това да се спрете на един. Може също да бъде полезно да си поставите правило да го смените само ако старият се окаже неефективен.

Делегирайте задачите и поискайте помощ.

Може да бъдете изкушени да вършите всичко сами, но това не е най-ефективният начин на работа, особено за хора с увреждания. Много е важно да знаете кога да поискате помощ. Ако е възможно, не се колебайте да се консултирате със специалист, преди да започнете бизнеса си. Консултацията с адвокат може да бъде скъпа, но правните усложнения могат да ви струват много повече. Същото важи и за административната помощ. Парите, инвестирани в специализирана помощ, никога не се губят.

Друга важна стратегия е изграждането на мрежи за подкрепа.

Свързването с други хора с дискалкулия може да осигури подкрепа и споделен опит. Социалната подкрепа намалява чувството на изолация. Свързването с други предприемачи осигурява възможности за сътрудничество и достъп до нова информация.

Полезни дигитални инструменти

Поддръжка за писане

Правописът е един от най-честите източници на проблеми за хората с дислексия, но коректорите на правопис не са само за тях. Те могат да бъдат от голяма помощ не само за хората с дислексия, но и за тези с диспраксия, дисорфография или дори СДВХ. Ето някои примери за най-популярните инструменти за проверка на правописа:

- **Grammarly:** <https://app.grammarly.com/> (английски)
- **LanguageTool:** <https://languagetool.org/> (многоезичен)

Поддръжка за четене

Четенето е много индивидуален процес, поради което е важно инструментите за четене да бъдат персонализирани. Някои инструменти могат да регулират яркостта и цвета на екрана, да променят размера и дори разстоянието между текста. Някои имат специални опции, които помагат на хората с дислексия да не се разсейват и да не се губят.

Ето някои примери за приложения, които могат да помогнат при четене от компютърен екран:

- **CareUEyes:** <https://care-eyes.com>
- **CareUEyes** е софтуер за защита на очите, **филтър за синя светлина** и инструмент за поддръжка на четене. Той регулира характеристиките на екрана, за да подобри потребителското изживяване и да намали разсейванията.
- **Инструменти за достъпност на Windows:** <https://www.microsoft.com/en-us/windows/accessibility-features#vision>

Функциите за достъпност, вградени в Windows 11, включват различни инструменти за подпомагане на невпоразнообразните хора. Immersive Reader прави уеб страниците по-лесни за четене, като премахва визуалните елементи и персонализира разстоянието, цвета, мащаба и други. Контролът на дисплея и зрението позволява персонализиране на яркостта, курсора, размера на текста, цвета и други. Focus sessions помага за изграждане на здравословни дигитални навици и повишава продуктивността. Благодарение на voice typing можете да използвате гласа си, за да напишете документ или имейл. Можете също така да използвате вградения четец на екрана за Windows.

Организация на работата

Ако имате нужда от подкрепа в управлението на времето или напомняния за крайни срокове, има много инструменти, които могат да ви помогнат. Някои примери са:

- **ClickUp:** <https://clickup.com/>
- **Asana:** <https://asana.com/>

И двата инструмента ви позволяват да създавате списъци със задачи, да задавате крайни срокове и да контролирате натовареността си.

Учете се от най-добрите!

В тази глава искаме да ви представим примери за предприемачи със СОЗ, които имат успешни кариери в цяла Европа. Надяваме се, че те ще ви вдъхновят и че ще научите много от техните кариерни пътища.

Пример 1. Ерве Рю

Компания: Reul Frères

Кариерен път:

Ерве Рю е мениджър на компанията Reul Frères, която произвежда, сглобява и инсталира мебели по поръчка.

Още от ранна възраст той не се страхува от ръчен труд. Имаше много възможности да наблюдава баща си в работилницата и често му помагаше. На 13 години той постъпва в училището Дон Боско във Вервие, за да се обучава за дърводелец. По време на обучението си Ерве печели наградата Rabot d'Or, която се присъжда на четиридесетте най-добри ученици по дърводелство в Белгия.

През 2008 г. Ерве се присъединява към семейния бизнес като дърводелец.

През 2016 г. е повишен в съуправител на Reul Frères заедно с баща си, Ерик. Десет години по-късно Ерве става мениджър на компанията.

Историята на Ерве показва, че ръчните умения и страстта са също толкова важни, колкото и академичните знания, и че хората с дислексия могат да бъдат много успешни, ако им се даде шанс да работят в това, което правят най-добре.

Практичен съвет:

Важно беше за мен да овладее занаята (...) И така се изкачвах по стълбата по класическия начин, по който всеки би бил нает в компанията днес. Започнах с малко плашещи задачи, като поставяне на крепежни елементи на мебелите, и след това започнах да поемам повече отговорности (...) Днес това е много удовлетворяващо, защото познавам занаята и също така разбирам трудностите, които могат да представляват строителните обекти. Мъжете много повече оценяват коментарите от някой, който знае как да прави тези неща сам.*

*Цитат от: 'L'Album': Hervé Reul, entrepreneur | Vedia. (2024, February 5). <http://www.vedia.be/emission/lalbum/lalbum-herve-reul-entrepreneur/200171>

Пример 2. Йоана Йотова

Компания: Junglebot / <https://www.junglebot.app/bg/>

Кариерен път:

Йоана има дислексия, но е много решителна, амбициозна и емпатична жена предприемач. Тя е основател на Jungle Bot и успешен предприемач. Справя се с много усилия, двойна проверка и корекция.

Практичен съвет:

Ако наистина искаш нещо, действай! Не спирай и ще намериш начин.

Пример 3. Elitsa Kostova

Компания: Voca Academy

<https://vocaacademy.com/>

Кариерен път:

Елица Костова е визионер, успешен коуч и международен бизнес консултант. Тя е автор на наградени обучителни програми:

- Next Generation Leaders 2018 от Капитал
- Pitch2pitch през 2019
- Най-добър кариерен инструмент в Европа за 2020

Елица работи като бизнес консултант и треньор с предприемачи от Дубай и един от най-големите консорциуми в Белгия. Тя е сертифициран лайф коуч от Noble Manhattan с над 2500 часа практика, практик по НЛП и магистър по управление на образованието и обучението.

Елица винаги е знаела своето призвание, как да го преследва и как да бъде щастлива с избора си — да помага на хора, които търсят смисъл и удовлетворение в кариерата си, и да постигат значителни цели.

Практичен съвет:

Съдържанието ти е по-важно от правописа. Можеш да използваш технологии за правопис, но уникалното съдържание можеш да създадеш само ти.

Пример 4. Матео Ачили

Компания: Egomnia

<https://www.egomnia.com/matteoachilli/>

Кариерен път:

Матео Ачили е италиански предприемач и съосновател на популярната социална медийна платформа Egomnia. Той е известен с работата си в областта на дигиталния маркетинг и социалните медии и е признат за своя иновативен подход към свързването на брандове с потребители чрез социални медийни платформи. Ачили също така участва в различни други начинания и проекти в технологичната и дигиталната сфера.

Пример 5. Игор Марота

Компания: LAS Mobili

Кариерен път:

Игор Марота е дигитален артист, известен със своите иновативни и завладяващи творби, които съчетават дигитални технологии с форми на съвременното изкуство. Неговият „дигитален живот“ се характеризира с изследването на нови медии и техники за създаване на визуално зашеметяващи и провокиращи размисъл произведения.

Дигиталният живот на Марота включва експериментиране с различни софтуерни програми, езици за програмиране и дигитални инструменти, за да разшири границите на възможното в света на дигиталното изкуство. Често той си сътрудничи с други артисти, технолози и инженери, за да вдъхне живот на своите визии в интерактивни инсталации, виртуални реалности и мултимедийни изпълнения.

Практичен съвет:

От нашия опит като обучителна организация, специализирана в обучението на млади дигитални предприемачи и IT специалисти, можем да потвърдим, че работата в дигитални компании има потенциала да премахне физическите бариери и увреждания.

Пример 6. Флавия Михок

Компания: PROTOFAST SRL

Кариерен път:

PROTOFAST е механична работилница за бързо прототипиране, активна в югозападния регион на Румъния. Собственичката на компанията е с диагноза дислексия и установила, че стратегиите, използвани още от детството за компенсиране на слабостите в писмената комуникация и организационните умения — идентифициране на надеждни хора и прехвърляне на основните отговорности към тях — могат да се прилагат доста успешно в нейния бизнес.

Практичен съвет:

Готовността да се делегират задачи и други дейности дава значително предимство пред предприемачите без дислексия, които са склонни да възприемат бизнеса си като свое „дете“ и обичат да имат пълен контрол.

Резюме

Хората със специфични обучителни затруднения се сблъскват с много предизвикателства, но също така имат и много силни страни.

Приобщаващото образование и адаптациите на работното място могат значително да подобрят нивото на техните постижения. Не се съмняваме, че хората с дислексия могат да имат страхотни кариери и да станат успешни предприемачи.

Надяваме се, че този наръчник ви предостави цялата най-важна информация за това какво е да бъдеш предприемач със специфични обучителни затруднения.

Пожелаваме ви всичко най-добро в кариерата!
Екип на проекта EntrEUth

Co-funded by
the European Union

Съфинансирано от Европейския съюз. Изразените виждания и мнения са само на авторите и не отразяват непременно тези на Европейския съюз или на Националната агенция. Нито Европейският съюз, нито Националната агенция могат да бъдат държани отговорни за тях